

Mahmud ALLAHMANLI,
filologiya elmləri doktoru,
professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Ustad sənətkar burada bir tərəfdən Səhnəbani təmsalında olan məhəbbəti, duyğularını bədi mətnə gətirir, digər istiqamətdə mələk simasını bir rəssam olaraq cizir, bütün görkəmi ilə rəsmi ilə Səhnəbani

*Mən istəram alim, mömin yüz ola,
Məvil haqqə doğru yoldu düz ola,
Dünyanı zəbani üzbaşlı ola,
Ələsgər yolumda can qurban eylər.*

Sözün həqiqi mənasında Aşiq Ələsgərin poeziyası digər istiqamətdə əxlaq, mənəviyyət toplusudur. Ustad kimi ədəb-ərkanında olanlar, nosil-nəsil yaddaşlarda daşınanlar, münasibət və xeyirxahlıq təsviyyələri, etnosunu yaxşılıq, dəyər anlamında nöyi varsa hamısı ustadın şeirlərinə bir çeşni olaraq sanki gözəgörünməz öli ilə düzülür. Sazın simlərindən qopan ahəngdarlıq, musiqi sədəllər onun ruhuna səpələnməklə, həm də müdrikiyyətin, mənəvi dünyasının daha dərin qatlarının hələki üçün əsas olur. Bütün bunların təmsalında Aşiq Ələsgər "mənim sözüm doğru yoldan çıxarı, inşallah qaytarar düz insan eylər" qonağına gəlir. Bütün ruhu, varlığı ilə mənəvi ucalıqlara bağlanan və onun tələq etdiklərinə doğru addım-addım irəliləyən sənətkar, həm də sazında, sözümdə bu dəyərlərin ən qüdrətli təbliğatçısı kimi əsrarəngiz şeirləri ilə adını zamanın gərdisinə qoşmuşdur. "Aşiq Ələsgər möhürü hər bir şeirdən xalqın yüz illəri aşib gələn həyat təcrübəsi, dünyayuyumu, el müdrikiyyəni əks etdirən fəlsəfi tənqidişmələri, gözəlliyin və mənəvi kamilliyin üzvi vəhdət təşkil etməsi istəyi ana axar kimi keçib gedir. Onun poetik mülhizələri tobii olduğu qədər də bədidir, sadə olduğu qədər də "məcazi danışa, məcazi gül" səviyyəsində dorin və mükəmməldir. Bu poetik yaşınmalar vaxt, məkən, zaman sərhədləri tanıtır, insanın könül dünyasına məxsus hədədlər hara qədər uzana bilirsə Aşiq Ələsgərin ustad sözləri – ustadnamələri də homin üfütələri qədər qanad çalmağ qabiliyyəti" (7, 533-534). Daha doğrusu, özünü bir həduduzsuzluq işarətoyir, dəyər, mənəviyyət, yaşarlıq anlamında min illər boyu müəyyənleşmiş təsviyyələri özü təmsalında sonrakı zamanlara daşıyır.

"Aşiq Ələsgərin Şinq səfəri", "Boşirın Molla Rəhim, vurnması", "Qoca baxım", "Dəyirmançı aşiq", "Aşiq Ələsgərin Aşiq Hüseyn Bozalqanlımın görüşü", "Aşiq Ələsgərin Gonca səfəri", "Aşiq Şenlikli Aşiq Ələsgərin görüşü", "Aşiq Ələsgər dastanı" və s. dastan-rovayətlər (3) mölüz bu sevginin, ustad şəxsiyyətinə, yaradıcı istedadına məhəbbətin örnəyi olaraq xalqın bəğrin başından qoparaq yaşarlıq qazanmışdır. "Dürayıldan ləli gəvhar seçən", "Pərvəzləmb Quldan-Quldan ucan" Aşiq Ələsgər bülbul cəh-cəhimi xatırladan söz gilləni ilə ürəkləri ovsunlamaqdadır. Hər bir şeiri ilə ayrica sənət abidəsi yarada bilmək imkanını ortaya qoymuşdur.

"ADIM ƏLƏSGƏRDİ, ƏSLİM GÖYÇƏLİ"

özü gözəlliyində sözlə yaradır. Aşiq Ələsgərin "Gədidibi" ağırları (göz yaşı), iztirabları ilə yazılmış bu qoşma Səhnəbani nür saçan cöhrəsi qədər gözəl və tərəvətlidir. Qoşmanın satirlərində vəfa əhlinin, Səhnəbani ilə Ələsgərin qəlb döyüntülərinin səsi indi də eşidilir və yüz illər boyu bundan sonra da eşidiləcək səviyyədadır. F.Bekon "biz tarix elimindən müdriklilik, poeziyadan ağıllıq, riyaziyyatdan fərasətlilik, təbəttə elimindən dərinlik, özü də empririk fəlsəfi dərinlik, mənəvi zənginlik, ciddilik, məntiq və ritorikadan mübahisə bacarığı öyrənirik" deyirdi.

Aşiq Ələsgərdə bütün bu çoxtərəflişkdən əlavə, ilahinin bəxş etdiyi Haqq vergisindən gələn də vardır. Ulu yaradan onun ariflik məqamını vermişdir. "Qüdrətli Azərbaycan dilinin məhəbbət abidəsi olan Aşiq Ələsgər şeirləri aşiq poeziyasının dil və üslub özləlliklərini aradaşmaq üçün məhəbbət bir mənbədir" (5, 65). Ümumiyyətlə, xalqın zəngin yaradıcılığı, eləcə də aşiq poeziyası bütün aspektləri ilə Azərbaycan dilinin imkanlıq mənzərəsini aydınlaşdırmaq baxımından əvəzsiz qaynaqdır. H.Zərdabi ustadların söyləmələri, aşiq məclisləri təmsalında "adamlar aşığı ələ qulaq asırlar ki, ötni belə kəssən xəbərləri olmaz" deyirdi. Aşiq sənəti xalqın ruhu, ruhani dünyası ilə bağlı olan sənət sahəsidir. Ona görə də orta əsrlərin dərinliklərindən, hətta ibtidai düşüncədən günümüzdə xalqa birgə addımları və onun könül həmdəmi olaraq bütün olanlar birgə yaşanırlar. Aşiq Ələsgər sənət zəngin sənət çeşməsinin gözündən içdikləri ilə onun məhəbbətliyini yeni yüksəkliklərə qaldırmışdır. Gözəllik nəğmələri ilə hansı yüksəkliklərə dəlgəndirmişsə, əxlaq-əhəvi mövzuda yazdığı ustadnamələri ilə eyni mərtəbədə dayanmışdır. "Arasında", "Bax-bax", "Varıymış", "Qanan ola", "Qoca baxım", "Yemədi", "Kəsidli", "Gətdi", "Dayanmaz", "Olmaz", "Dünyada", "Eylər", "Yaman ar", "Yandırdı", "Yaxşısı", "Görəkdi", "Nəfisi-mərifət", "Nişanəsi", "Olaçaqdı", "Çökürsən", "Çıxıbdı" və s. hər birisi Ələsgər dihanının nümunəsi olaraq bütün zamanlara işıq sala bilmək gücündədir.

*Can deməklə candan can əstək olan,
Məhəbbət artır, məhrəban eylər.
Cərdəmyar nəfi nədi dünyada,
Abad könül yıxar, parışan eylər.*

*Məzəmmət eyləmə mən binəvən,
Sahibi-sələnət, ey gövhər kəni.
Mənim sözüm doğru yoldan çıxarı,
İnşallah qaytarar düz insan eylər.*

*Qafıl könül, bu nə yoldu tutubsan,
Şərf edərsən nə kamaldı dünyada?
Düvələ qul olub, gük tək açılma,
Cox sanın tək güllər soldu dünyada.*

*Kibrədən qəlbində bərkətimə bari,
Top dəyər, dağıdər bürcü, hasarı.
Yüz sanın tək ahu gəzən şahmarı
Fələk kəmandına səld, dünyada.*

Aşiq Ələsgər söz sənətidir, hər hansı poetik örnəyinin əhatələndiyi mözmun unikal strukturu, sözün və mısranın mona yaddaşı, mətn daxilindəki yeri bütün-lükdə özü səviyyəsində bir ucağı işarələyir. Sözün hüsn gözəlliyi mətn daxilində həm də mona yaradıcı funksiyası ilə bütövləşməklə paradigmatik səviyyənin ümumi formulunu müəyyənleşdirir. Niq etiketləri ilə sıralanan söz axarını ancaq qopuzun, sazın musiqi avazında ortaya qoyduğu mənzərə ilə müqayisə etmək olar. "Aşiq Ələsgərdə sözün hüsn bənzərsizliyi ilə fikrin libası, forması öz təkrarsızlığı ilə poetik zənginlik qazanır. Aşiq Ələsgərdə sözün poetikasının əsrarəngizliyini onun bədi libasının təmsalindədir ki, onu əcməq olducaq çətinidir" (5, 306). Xalq dilinin zənginlikləri-nə köklönen sənətkar sözə sigal vermək, mona çalar-ların altı qatlarında olanları bir el ağsudduğu, ustadlar ustadı olaraq eyle cılayayır ki, onun vürdüyü bəzək bütün zamanlar təmsalında nümunəyə çevrilir bilər. "Bir yağid ki, ustadına kəmbaxar, onun gözəllərə ağ dər, damar" gələniyə köklönen ustad özü təmsalında nümunəyə çevrilməklə mühtəti, sənət ənonəsi üçün bir kriteriya müəyyənleşdirir. "Ələsgərin Səhnəbani", "Aşiq Ələsgərin Türkiyə səfəri", "Aşiq Ələsgər qarabağlıların yaylağında", "Aşiq Ələsgərin Qaraqoyunlu səfəri", "Aşiq Ələsgərin Dəli Alının toyuna gəlməsi", "Aşiq Ələsgər Yansağda", "Aşiq Ələsgərli Hə-cər xanımı", "Aşiq Ələsgərli Aşiq Nəsinin qəbələşməsi", "Aşiq Ələsgərli Şenlikli Aşiq Hüseynin görüşü", "Aşiq Ələsgərin Mir Məcid ağasının görüşü", "Aşiq Ələsgərli Şair Nağı", "Anaxanımın kəsməyi", "Aşiq Ələsgərin Qarabağ səfəri", "Aşiq Ələsgərin İrəvan səfəri", "Aşiq Ələsgər Kolbocorin Qılışlı kondında",

*Arif məclisində bir söz söyləyərən,
Nə həşyan, nə çəşqin, nə qəsl olma.
Nüfədən pak olan, loğnədən halat,
Mərifət elminə nəbələd olma.*

Rəngarəng poetik örnəkləri, yüksək sənət intellektiyası ilə yaddaş hədəssinə çevrilən Ələsgər mərifət elimində kamillik zirvəsinə yüksəlmişlərdəndir. Qopuzun, sazın min illərin il olan ustad, həm də özü təmsalında müəyyənleşdirirdi bir sənət kriteriyası ilə diqqət öngünə gəlir. Alp-örənərlər at çapıb, qılınc oynatdığı Ələsgər elləri öz müdrikiyyəni işıq tutmaqla Aşiq Ələsgərə qədər səffili bir sənət ənonəsinin yolunu nümunə olaraq ortaya qoymuşdur. Göyçənin əsrarəngiz gözəlliklərindən boy gətörən və sənət ənonəsinin müht təmsalında yeni zirvələrə qaldıran ustad yüz illər boyu adı ilə bağlanacaq və meyar ola biləcək ucağı müəyyənleşmişdir. Bu, Dədə Ələsgər ucağıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Aşiq Ələsgər. II cildə, 1 c., Bakı: Elm, 1972, 326 s.
2. Aşiq Ələsgər. II cildə, 2 c., Bakı: Elm, 1972, 328 s.
3. Aşiq Ələsgər. Əsərləri, dastan-rovayətləri, xatirələr. Bakı: Şərq-Qərb, 1999, 578 s.
4. Hüseynov M. Dil və poeziya. Bakı: Elm, 2008, 434 s.
5. Hüseynov M. Aşiq Ələsgərin söz ümməni. Bakı: Elm və təhsil, 2017, 312 s.
6. Qarayev Y. Göyçəyə qayıdan yol folklorından keçir. Azərbaycan folklor antologiyası. Göyçə folkloru. Bakı: Səda, 2000, s. 3-15.
7. Qasımlı M. Folklor və ədəbiyyatı aradaşdırma. Bakı: Elm və təhsil, 2017, 628 s.
8. Qurbanov B. Ustad aşiq, poeziyamızın klassik şairi Aşiq Ələsgər. O.Sarvalli. Qüdrətli şair, ustad sənətkar. Bakı: Avropa, 2011, s. 5-6.
9. Sarvalli O. Seçilmiş əsərləri. III cildə, 2 c., Bakı: Azərnsər, 1974, 252 s.
10. Sarvalli O. Qüdrətli şair, ustad sənətkar. Bakı: Avropa, 2011, 128 s.
11. Təhməsin M.H. Gözəllik nəğmələri. Aşiq Ələsgər. II cildə, 1 c., Bakı: Elm, 1972, s. 5-52.